

Securities & Exchange Organization, Research, Development & Islamic Studies (RDIS)
Quarterly Journal of Securities Exchange, 2026, V..., No..., pp..

Developing a Paradigmatic Model of Forensic Accounting with a Fraud Risk Management Approach: Linking the Judicial System and the Capital Market¹

Nasim Lotfi², Saeid Jabbarzadeh Kangarlouei³, Jamal Bahri Sales⁴,
Asgar Pak maram⁵

Received Date: 5 February 2026

Revised Date: 11 July 2026

Research Paper

Accepted Date: 17 July 2026

Published Date: 25 July 2026

Highlights

- A forensic accounting model was developed using grounded theory.
- Three key dimensions of forensic accounting were identified.
- The proposed framework enhances transparency in capital market transactions.
- The model strengthens judicial–capital market interaction.
- Strategic requirements for effective fraud risk management were established.

Abstract

Fraud is one of the most significant financial crises that poses a serious threat to public trust and leads to extensive consequences. The purpose of this study is to design a paradigmatic model of forensic accounting with a fraud risk management approach and to explain its role in enhancing

¹ . doi:

² . Ph.D. Student, Department of Accounting, Ur.C., Islamic Azad University, Urmia, Iran. (nasim.lotfi@iau.ac.ir).

³ . Associate Professor, Department of Accounting, Ur.C., Islamic Azad University, Urmia, Iran. (Corresponding author). (Saeid.Jabbarzadeh@iau.ac.ir).

⁴ . Associate Professor, Department of Accounting, Ur.C., Islamic Azad University, Urmia, Iran. (j.bahri@iau.ac.ir)

⁵ . Associate Professor, Department of Accounting, Bon.C., Islamic Azad University, Bonab, Iran. (Pakmaram@iau.ac.ir)

Copyright © 2026 The Authors. Published by Securities and Exchange Organization.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0

International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial

uses of this work are permitted, provided the original work is properly cited.

Cite this article: Lotfi, Nasim; Jabbarzadeh Kangarlouei, Saeid; Bahri Sales, Jamal; Pakmaram, Asgar. (2026).

Presenting a Paradigmatic Model of Forensic Accounting with a Fraud Risk Management Approach: Linking the Judicial System and the Capital Market. **Quarterly Journal of Securities Exchange**,

..(..), ..-... <http://.....>

transparency and improving the efficiency of the judicial system and the capital market. This study adopted a qualitative research design based on the grounded theory approach. The statistical population consisted of officially licensed experts with more than ten years of professional experience who were selected through purposive sampling. Data were collected through semi-structured interviews with 20 experts and analyzed using MAXQDA software. The core category was explained in three dimensions: the functions and strategic implications in the judicial and economic systems; professional, specialized, and developmental requirements; and the institutional structure, international interactions, and patterns. Considering causal, contextual, and intervening conditions, strategies were developed and the final research paradigm was presented. This study provide a suitable basis for the development of forensic accounting and the strengthening of fraud risk management. The design and implementation of a comprehensive forensic accounting model can strengthen fraud risk management and facilitate the linkage between the judicial system and the capital market through effective supervision and enhanced transparency of stock market transactions.

Keywords: Forensic Accounting, Fraud Risk Management, Judicial System, Capital Market.

JEL Classification: G30, G32

Introduction

Financial fraud is a critical challenge facing modern organizations and economic systems. Beyond causing significant financial losses, fraudulent activities undermine transparency and erode public trust, which are fundamental prerequisites for capital market stability. When financial misconduct increases, investor trust declines, ultimately weakening market efficiency. Therefore, strengthening mechanisms to prevent and detect financial fraud is essential. In this regard, with the increasing complexity of financial fraud and economic crimes, fraud risk management, as an effective approach for identifying, preventing, and controlling financial misconduct, plays a significant role in the development of forensic accounting.

Through strengthening the interaction between the judicial system and the capital market, forensic accounting can contribute to enhancing financial transparency, improving the handling of financial cases, protecting investors' rights, and increasing public trust. A major challenge in fraud risk management is the ineffective use of forensic accounting. As a specialized interdisciplinary field combining accounting, auditing, law, and investigative techniques, it plays a crucial role in analyzing financial irregularities and supporting litigation. However, its application remains limited in many developing countries

due to structural barriers, including weak regulatory frameworks and a shortage of trained professionals. Currently, official experts often act as forensic accountants in judicial disputes, but their involvement is typically reactive and slow.

Given the growing complexity of financial transactions, there is a pressing need to institutionalize forensic accounting and integrate it into fraud risk management systems. Accordingly, the main objective of this research is to provide a comprehensive forensic accounting model with a fraud risk management approach, emphasizing its role within the judicial system and the capital market.

Methodology

This qualitative, developmental-applied study aims to design a comprehensive forensic accounting model using the grounded theory approach. The research adopts an inductive field approach with a retrospective and cross-sectional time horizon. The statistical population in the qualitative phase consisted of official experts with at least 10 years of experience in accounting and risk management.

Participants were selected through purposive and snowball sampling until theoretical saturation was achieved, resulting in 20 interviews. Data were collected via semi-structured interviews and analyzed using grounded theory coding to extract key categories: causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, strategies, and consequences.

The spatial scope of the research was the Association of Official Experts, and the temporal scope covered the period from 2024 to 2026. Qualitative data were processed and coded using MAXQDA software. To ensure validity and reliability, participant reviews and external expert reviews by five university faculty members were employed to finalize the research model.

Results

The findings identified forensic accounting as the core category, which was explained through three major dimensions. First, the functions and strategic implications of forensic accounting in the judicial and economic systems include the following: effectiveness of expert reports in judicial decision-making; impact on economic integrity; role of forensic accounting in fraud detection and prevention; necessity of forensic accounting within the judicial system; and the judicial system's need for definitive and well-documented opinions provided by forensic accountants.

Second, the professional, specialized, and developmental requirements of forensic accounting include: requirements for specialized expertise,

legal knowledge, and professional competence; forensic accountants' expertise in legal and civil law; need for professional education and continuous development; and application of modern technologies and tools in forensic accounting.

Third, the institutional structure and international interactions and patterns include: tripartite interaction among forensic accountants, judges, and lawyers; existence of an independent and specialized forensic accounting institution; role of forensic accounting in the United States and other developed countries is essential for integrating forensic accounting into regulatory and financial systems.

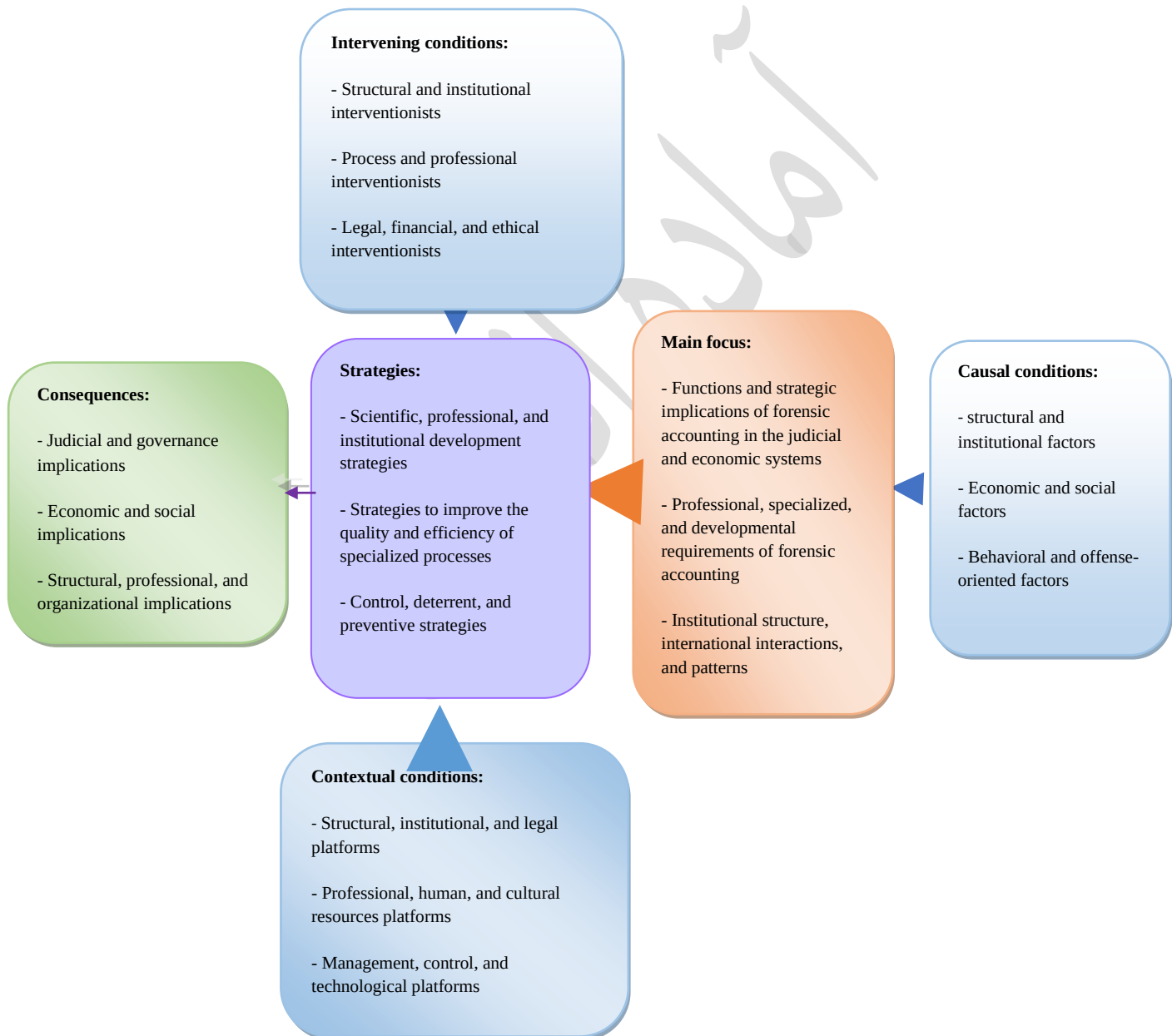
The analysis further demonstrated that specific strategic actions can facilitate this institutionalization. These strategies include strengthening legal infrastructures, enhancing cooperation between judicial institutions and market regulators, improving oversight mechanisms, and adopting international best practices. The paradigm model indicates that institutionalizing forensic accounting significantly strengthens the linkage between the judicial system and the capital market. It improves transparency, reduces fraud risk, supports judicial fairness, and enhances investor confidence.

Discussion and Conclusion

The study highlights the strategic and multidimensional role of forensic accounting in improving the effectiveness of judicial and financial systems through fraud risk management. The proposed paradigmatic model demonstrates that forensic accounting is not merely an auditing technique but an integrated institutional mechanism capable of establishing a more effective linkage between the judicial system and the capital market.

Successful implementation requires developing specialized competencies, improving legal infrastructures, strengthening interdisciplinary cooperation, and expanding professional training programs. Furthermore, learning from international best practices can support the localization. Ultimately, developing forensic accounting as a preventive approach significantly reduces fraud risk, promotes economic security, supports sustainable capital market development, and enhances accountability and public confidence. In this study, Figure 1 presents the proposed paradigm model:

Figure 1: Paradigm Model

Author Contributions

The contributions of the authors in the article extracted from the thesis are as follows:

First Author: Preparation and design of the interview form, conducting interviews and collecting data, analysis and interpretation of data and results, and preparation of the initial draft of the article.

Second Author: Thesis supervisor; research design, supervision of the research process, review and verification of the results, and editing, revising, and finalizing the article.

Third Author: Thesis advisor; participation in research design, supervision of the research, and reviewing and revising the article.

Fourth Author: Thesis advisor; participation in research design, supervision of the research, and reviewing and revising the article.

Data Availability Statement

Not applicable.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants in the present study.

Ethical Considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, and plagiarism, and any form of misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

سازمان بورس و اوراق بهادار، مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی
فصلنامه بورس اوراق بهادار، سال ۱۴۰۵، شماره ..، ۱۴۰۵، صص. ..

ارائه مدل پارادایمی حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب: پیوند نظام قضائی و بازار سرمایه^۱

نسیم لطفی^۲، سعید جبارزاده کنگرلوئی^۳، جمال بحری ثالث^۴، عسگر پاک مرام^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۴/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۳۰

نکات برجسته

- مدلی برای حسابداری دادگاهی با استفاده از نظریه داده بنیاد توسعه یافت.
- سه بُعد کلیدی حسابداری دادگاهی شناسایی شد.
- چارچوب پیشنهادی، شفافیت معاملات بازار سرمایه را ارتقا می دهد.

^۱ doi:

^۲ دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. (nasim.lotfi@iau.ac.ir).

^۳ دانشیار، گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. (نویسنده مسئول).

(Saeid.Jabbarzadeh@iau.ac.ir).

^۴ دانشیار، گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. (j.bahri@iau.ac.ir).

^۵ دانشیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران. (Pakmaram@iau.ac.ir).

حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. ۱۴۰۵ ©. ناشر این مقاله، سازمان بورس و اوراق بهادار است.

این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیر تجاری از آن مشروط بر استناد صحیح مقاله و با

رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

استناد: لطفی، نسیم؛ جبارزاده کنگرلوئی، سعید؛ بحری ثالث، جمال؛ پاک مرام، عسگر، (۱۴۰۵). ارائه مدل پارادایمی

حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب: پیوند نظام قضائی و بازار سرمایه. فصلنامه بورس اوراق بهادار (۱۴۰۵) ...

<https://doi.org/.....>

- مدل ارائه شده تعامل میان نظام قضائی و بازار سرمایه را تقویت می کند.
- الزامات راهبردی برای مدیریت اثربخش ریسک تقلب شناسایی شد.

چکیده

تقلب یکی از مهم ترین بحران های مالی است که تهدیدی جدی برای اعتماد عمومی محسوب می شود و پیامدهای گسترده ای به همراه دارد. هدف این پژوهش، طراحی مدل پارادایمی حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب و تبیین نقش آن در ارتقای شفافیت، کارایی نظام قضائی و بازار سرمایه است. این پژوهش از نوع کیفی و مبتنی بر نظریه پردازی داده بنیاد است. جامعه آماری شامل کارشناسان رسمی دارای پروانه فعالیت با بیش از ده سال سابقه که با روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. داده ها از طریق مصاحبه های نیمه ساختاریافته با ۲۰ نفر از خبرگان، گردآوری و با MAXQDA تحلیل شد. مقوله محوری در سه بُعد کارکردها و پیامدهای راهبردی در نظام قضائی و اقتصادی؛ الزامات حرفه ای، تخصصی و توسعه ای؛ ساختار نهادی، تعاملات و الگوهای بین المللی تبیین و با توجه به شرایط علی، زمینه ای و مداخله گر، راهبردها تدوین و پارادایم نهایی پژوهش ارائه گردید. این مطالعه می تواند زمینه مناسبی برای توسعه حسابداری دادگاهی و تقویت مدیریت ریسک تقلب فراهم سازد. طراحی و استقرار یک مدل جامع حسابداری دادگاهی ضمن تقویت مدیریت ریسک تقلب، پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه را در جهت نظارت مؤثر و افزایش شفافیت معاملات بازار سرمایه تسهیل می کند.

واژه های کلیدی: حسابداری دادگاهی، مدیریت ریسک تقلب، نظام قضائی، بازار سرمایه

طبقه بندی موضوعی: G30, G32

مقدمه

در دنیای امروز، گسترش فعالیت های مالی و تجاری همراه با پیچیده تر شدن روش های تقلب و تخلفات مالی، چالش های مهمی برای سازمان ها و نهادهای نظارتی مانند بورس اوراق بهادار ایجاد کرده است. در این میان، حسابداری دادگاهی شاخه ای تخصصی از حسابداری است که با تحلیل اسناد مالی در دعاوی حقوقی و کیفری و با بهره گیری از تکنیک های پیشرفته، در کشف و پیشگیری از تقلب نقش بازدارنده دارد (جلیلی و پویان، ۱۳۹۴). مدیریت ریسک تقلب نیز فرآیندی ساختاریافته برای شناسایی، ارزیابی، پیشگیری و کنترل تهدیدهای تقلب است و ترکیب آن با حسابداری دادگاهی می تواند به افزایش شفافیت مالی و کاهش خسارت ها کمک کند. بر اساس استاندارد ۲۴۰، کشف تقلب در مسئولیت مستقیم حسابرس مستقل نیست و مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب بر عهده ارکان راهبری و مدیران

اجرائی است؛ از سوی دیگر، حسابرسان داخلی نیز به دلیل محدودیت استقلال و دانش تخصصی، در این حوزه با چالش مواجه‌اند. همچنین، در دادگاه‌ها پس از وقوع تقلب، کارشناسان رسمی به سبب نبود آموزش تخصصی کافی، غالباً نقش حسابدار دادگاهی را به صورت ناکارآمد ایفا می‌کنند که می‌تواند به صدور آراء نامتناسب منجر شود. از این رو، نبود رشته تخصصی حسابداری دادگاهی در دانشگاه‌ها و ضعف تعامل میان نظام حسابرسی، نظام قضائی و بازار سرمایه خلأ جدی در پیشگیری، کشف و رسیدگی به جرائم مالی ایجاد کرده است. مسئله اصلی پژوهش حاضر، طراحی و ارائه مدل پارادایمی حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب و تبیین نقش آن در ایجاد ارتباط مؤثر میان نظام قضائی و بازار سرمایه است. اهمیت پژوهش از دو بعد قابل طرح است: نظری: کمک به توسعه ادبیات حسابداری دادگاهی و تبیین نقش آن در مدیریت ریسک تقلب؛ کاربردی: کمک به سیاست‌گذاران، قانون‌گذاران، نظام قضائی، بورس اوراق بهادار، کانون کارشناسان رسمی، پژوهشگران و دانشجویان حسابداری در ارتقای کیفیت رسیدگی به جرائم مالی، بهبود گزارش‌های کارشناسی، افزایش شفافیت مالی، تقویت سلامت بازار سرمایه و اعتماد عمومی. در مجموع، هدف اصلی پژوهش، ارائه یک مدل پارادایمی کاربردی در حوزه حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب و تمرکز بر پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه است. افزون بر این، کیفیت و قابلیت اتکای اطلاعات حسابداری نقش تعیین‌کننده‌ای در فرآیند قضاوت و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه دارد. (اعتمادی، ادیبی و سپاسی، ۱۴۰۳) با ارائه مدلی برای تبیین فرآیند قضاوت و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران بر مبنای اطلاعات حسابداری نشان دادند که ویژگی‌های فردی، عوامل روان‌شناختی و محیط سرمایه‌گذاری بر نحوه پردازش اطلاعات حسابداری و تصمیمات سرمایه‌گذاران اثرگذار است. بنابراین، وجود اطلاعات مالی شفاف، معتبر و عاری از تحریف، یکی از پیش‌شرط‌های اساسی برای تصمیم‌گیری مطلوب سرمایه‌گذاران و افزایش اعتماد به بازار سرمایه محسوب می‌شود. در این راستا، حسابداری دادگاهی با تمرکز بر کشف و پیشگیری از تقلب، تحلیل شواهد مالی و افزایش قابلیت اتکای اطلاعات، می‌تواند به کاهش ریسک اطلاعاتی، ارتقای شفافیت مالی و تقویت ارتباط میان نظام قضائی و بازار سرمایه کمک کند. به علاوه بازار سرمایه به عنوان یکی از ارکان اصلی نظام مالی، برای کارکرد مطلوب، نیازمند وجود سازوکارهای مؤثر نظارتی، شفافیت اطلاعاتی و حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران است. (یاری،

فلاح شمس، وکیلی فرد و زمردیان، ۱۴۰۴) در پژوهشی با هدف تدوین مدل حمایت از سهامداران خرد مبتنی بر شاخص‌های جهانی نشان دادند که عواملی همچون نابرابری اطلاعاتی، تضاد منافع و ضعف سازوکارهای نظارتی می‌تواند موجب افزایش ریسک سرمایه‌گذاران، کاهش اعتماد عمومی و تضعیف کارایی بازار سرمایه شود. این موضوع اهمیت وجود سازوکارهای تخصصی برای افزایش شفافیت، کشف تخلفات مالی و کاهش ریسک اطلاعاتی را برجسته می‌سازد. در این راستا، حسابداری دادگاهی می‌تواند با بهره‌گیری از مهارت‌های تحلیل مالی، بررسی شواهد حسابداری و شناسایی الگوهای تقلب و تخلف، به‌عنوان یکی از ابزارهای تقویت نظارت، حمایت از سرمایه‌گذاران و ارتقای اعتماد در بازار سرمایه ایفای نقش کند.

مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

چارچوب نظری پژوهش حاضر بر مبنای پیوند سه مفهوم کلیدی تقلب، پیشگیری از تقلب و حسابداری دادگاهی شکل گرفته است. نخست، پدیده تقلب به عنوان مسئله محوری این پژوهش مطرح می‌شود؛ پدیده‌ای که به‌عنوان «انجام هر فعالیتی که به منظور سوءاستفاده از دیگران برای کسب منفعت شخصی صورت می‌گیرد» تعریف می‌شود و هنگامی که «با علم به نادرست بودن، حقیقت را تحریف کرده یا یک واقعیت مهم را پنهان می‌کند تا دیگری را وادار به اقدامی به ضرر خود کنند»، موجب وقوع جرم جنایی می‌گردد. در این مجموعه، مدل مثلث تقلب که توسط (دونالد کرسی^۱، ۱۹۵۳) ارائه شده است، با سه مؤلفه فشار مالی، فرصت درک‌شده و توجیه‌سازی، چارچوبی نظری برای تبیین ریشه‌های وقوع تقلب فراهم می‌کند. این مدل به‌گفته (عبدالعزیز، عبدالرحمن و الدهیمش^۲، ۲۰۱۸) می‌تواند به شناسایی و برجسته‌سازی شرایط افزایش‌دهنده ریسک تقلب نیز کمک کند.

در مرحله بعد، پیشگیری از تقلب به‌عنوان پاسخ مدیریتی و سازمانی به این پدیده مورد توجه قرار می‌گیرد. بر اساس نظر (نیاکاریمی، کاریوکی و کاریوکی^۳، ۲۰۲۰)، اقدامات پیشگیرانه باید به گونه‌ای طراحی شوند که افراد در سازمان هیچ توجیهی برای مشارکت در تقلب، چه در حال و چه در آینده، پیدا نکنند. راهبردهایی از جمله ایجاد فرهنگ ضدتقلب، تقویت کنترل‌های داخلی، اجرای آموزش‌های مستمر، ایجاد مکانیزم‌های گزارش‌دهی و

¹. Cressey

². Abdul Aziz, Abdul Rahman & Al-Dhaimesh

³. Nyakarimi, Kariuki & Kariuki

بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، مستقیماً سه ضلع مثلث تعقل را هدف قرار می‌دهند و از طریق کاهش فرصت، تضعیف فشارها و تقلیل امکان توجیه‌سازی، احتمال وقوع تعقل را کاهش می‌دهند.

در گام سوم، حسابداری دادگاهی به‌عنوان یک ابزار تخصصی برای کشف، تحلیل و مدیریت ریسک تعقل معرفی می‌شود. بر اساس تعریف (هاپوود، لاینر و یان^۱، ۲۰۰۸)، حسابداری دادگاهی به‌معنای «استفاده از مهارت‌های تحقیقاتی و تحلیلی برای حل مسائل مالی به‌گونه‌ای است که با استانداردهای موردنیاز دادگاه حقوقی مطابقت داشته باشد». این حوزه از مهارت‌های حسابداری، حسابرسی، مالی، روش‌های کمی و مهارت‌های تحقیقاتی بهره می‌گیرد و در ارائه شواهد معتبر، تحلیل‌های دقیق و تفسیر داده‌های مالی نقش مهمی ایفا می‌کند. همچنین (کرانچر، رابلی و ویلز^۲، ۲۰۱۱) حسابداری دادگاهی را به‌عنوان «به‌کارگیری اصول و نظریه‌های مالی در حل مسائل و فرضیه‌های مطرح در دعاوی حقوقی» تعریف می‌کنند و آن را شامل دو حوزه اصلی خدمات مشاوره دادرسی و خدمات تحقیق و تفحص می‌دانند. ترکیب این سه مفهوم، چارچوب نظری منسجمی ایجاد می‌کند که در آن حسابداری دادگاهی به‌عنوان ابزار اصلی مدیریت ریسک تعقل عمل می‌کند. این حوزه از طریق افزایش شفافیت اطلاعات مالی، ارتقای پاسخگویی و تقویت نظام قضائی، زمینه ایجاد پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه را فراهم می‌سازد. این پیوند موجب می‌شود که مقابله با تعقل نه تنها به‌عنوان یک ضرورت قضائی، بلکه به‌عنوان یک الزام اقتصادی برای سلامت و کارآمدی بازارهای مالی حائز اهمیت دانسته شود. در این راستا، چارچوب نظری پژوهش حاضر بر این فرض استوار است که حسابداری دادگاهی، با ایفای نقش در کشف و پیشگیری از تعقل، می‌تواند به بهبود کارکرد نظام قضائی و ارتقای اعتماد در بازار سرمایه منجر شود. در ادامه، پژوهش‌های داخلی بر اهمیت توسعه این حوزه تأکید دارند. به‌طور مثال (محیاپورلری و شمس‌الدینی، ۱۴۰۴) بر ضرورت ایجاد رشته تخصصی حسابداری دادگاهی در مقطع کارشناسی ارشد تأکید کرده‌اند. همچنین (منصوری، قنبری، محمدی‌یارجانی و سارویی، ۱۴۰۴) با ارائه یک الگو در بخش دولتی، ابعاد سیستمی، اطلاعاتی، قانونی، ارتباطی و مهارتی را به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی این حوزه معرفی کرده‌اند. در ادامه، (تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳) مدل بلوغ حسابداری

^۱ . Hopwood, Leiner & Young

^۲ . Kranacher, Riley & Wells

دادگاهی را در ابعاد خدمات و نقش، حرفه و نهاد، منابع انسانی، فناوری اطلاعات، گزارشگری، بهبود مستمر و تضمین کیفیت خدمات در پنج سطح تبیین نموده‌اند. با وجود ارزشمند بودن پژوهش‌های داخلی صدرالاشاره انجام‌شده، بررسی آن‌ها نشان می‌دهد که هنوز خلأهای مهمی در ادبیات حسابداری دادگاهی ایران وجود دارد. (محبی‌پورلری و شمس‌الدینی، ۱۴۰۴) با رویکرد پیمایشی، ضرورت آموزش حسابداری دادگاهی را از دیدگاه اساتید و دانشجویان بررسی کرده و بر ایجاد رشته تخصصی در مقطع کارشناسی ارشد تأکید نموده‌اند. با این حال، پژوهش یادشده بیشتر به نیازسنجی آموزشی در سطح تحصیلات تکمیلی و مهارت‌های موردنیاز پرداخته و به تبیین زیرساخت‌های نهادی، حقوقی، حرفه‌ای و اجرایی لازم برای استقرار و توسعه حسابداری دادگاهی در کشور نپرداخته است. افزون بر این، با وجود تأکید آن پژوهش بر ایجاد رشته تخصصی، وضعیت موجود کشور نشان می‌دهد که به دلیل فقدان جایگاه حرفه‌ای مستقل برای حسابداری دادگاهی، در بسیاری از پرونده‌های مالی، وظایف این حوزه توسط کارشناسان رسمی انجام می‌شود؛ در حالی که این نقش مستلزم دانش، مهارت‌ها و چارچوب‌های تخصصی فراتر از کارشناسی متداول است. این موضوع بیانگر آن است که صرف تأکید بر ایجاد رشته تحصیلی، پاسخگوی الزامات نهادی و حرفه‌ای توسعه حسابداری دادگاهی نیست. همچنین (منصوری و همکاران، ۱۴۰۴) با هدف ارائه الگوی حسابداری دادگاهی، مؤلفه‌های مؤثر بر این حوزه را در بخش دولتی شناسایی کرده‌اند. اگرچه این پژوهش ابعاد سیستمی، اطلاعاتی، قانونی، مالی، ارتباطی و مهارتی را تبیین کرده است، اما دامنه آن به بخش دولتی محدود بوده و به ارائه یک الگوی جامع برای توسعه حسابداری دادگاهی در سطح کلان، ارتباط آن با مدیریت ریسک، تعادل میان نظام قضائی و بازار سرمایه و روابط میان شرایط مؤثر، راهبردها و پیامدها نپرداخته است. از سوی دیگر (تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳) با ارائه مدل بلوغ حسابداری دادگاهی، مسیر ارتقای حرفه را در قالب سطوح مختلف بلوغ ترسیم کرده‌اند. با وجود اهمیت این مدل در ارزیابی وضعیت حرفه، تمرکز آن بر سنجش میزان بلوغ مؤلفه‌های حرفه‌ای است و به موضوعات بنیادینی نظیر الزامات شکل‌گیری حسابداری دادگاهی به‌عنوان یک حوزه تخصصی مستقل، موانع نهادی و قانونی، ضرورت آموزش نظام‌مند، تعامل میان نهادهای حرفه‌ای، قضائی و بازار سرمایه و راهبردهای استقرار این حوزه در کشور نمی‌پردازد.

بنابراین، وجه تمایز و نوآوری پژوهش حاضر در آن است که برخلاف مطالعات پیشین که هر یک صرفاً یکی از ابعاد آموزشی، سازمانی یا بلوغ حرفه‌ای حسابداری دادگاهی را بررسی کرده‌اند، این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد نظریه داده‌بنیاد، یک مدل پارادایمی جامع برای توسعه حسابداری دادگاهی ارائه می‌کند. این مدل، روابط میان شرایط علی (عوامل ساختاری و نهادی؛ اقتصادی و اجتماعی و رفتاری و تخلف‌محور)، پدیده محوری (کارکردها و پیامدهای راهبردی؛ الزامات حرفه‌ای، تخصصی و توسعه‌ای و ساختار نهادی و تعاملات بین‌المللی)، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردهای توسعه و پیامدهای قضائی، اقتصادی، اجتماعی، حرفه‌ای و سازمانی را به‌صورت یکپارچه تبیین می‌کند. همچنین، با اتخاذ رویکرد مدیریت ریسک قلب و تمرکز بر ایجاد پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه، علاوه بر تبیین ابعاد توسعه حسابداری دادگاهی، الزامات نهادی، حرفه‌ای و اجرایی استقرار این حوزه را نیز مشخص می‌سازد؛ موضوعی که در پژوهش‌های داخلی پیشین به‌صورت جامع و یکپارچه مورد بررسی قرار نگرفته است. از سوی دیگر، (مجبوری یزدی، خلیفه‌سلطانی و حجازی، ۱۴۰۲) نشان داده‌اند که توجه به عوامل مؤثر بر کشف قلب می‌تواند منجر به ارتقای قضاوت حرفه‌ای، عدالت سازمانی و شفافیت اطلاعاتی شود. (خانکی، فرزین‌فر، صفری‌گرایی و عرب‌زاده، ۱۴۰۱) نیز با ارائه مدلی داده‌بنیاد، ساختاری چندبعدی برای حسابداری دادگاهی معرفی کرده‌اند. در سطح بین‌المللی، (ایکوماپایی و آیانکویی^۱، ۲۰۲۵) نقش هوش مصنوعی و مدل‌های یادگیری نظارت‌شده را در پیش‌بینی قلب برجسته کرده‌اند، هرچند چالش‌هایی نظیر سوگیری الگوریتمی و حفظ حریم خصوصی داده‌ها را مطرح می‌کنند. همچنین، (مردجونو، سوهارتونو و هاریادی^۲، ۲۰۲۴) بر اهمیت کنترل‌های داخلی در کاهش ریسک قلب تأکید دارند و (ویی، پنگ و وو^۳، ۲۰۲۱) افزایش سواد مالی را از عوامل بهبوددهنده تشخیص قلب برمی‌شمارند. در مجموع، تحلیل اهداف کاربردی این حوزه نشان می‌دهد که بهره‌گیری از تخصص حسابداری دادگاهی می‌تواند به بازتعریف نقش کارشناسان رسمی در پرونده‌های مالی، نهادینه‌سازی این حوزه به‌عنوان ابزار مدیریت ریسک قلب در نظام قضائی، توسعه آموزش تخصصی، تقویت تعامل میان حسابداران دادگاهی، قضات و وکلا و افزایش اعتماد عمومی منجر شود. این رویکرد در راستای پاسخ به سؤال اصلی

¹ Ikumapayi & Ayankoya

² Mardjono, Suhartono & Hariyadi

³ Wei, Peng & Wu

پژوهش درباره ارائه مدل حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک قلب و ایجاد پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه و نیز سؤالات فرعی شامل مقوله‌های توضیح‌دهنده، شرایط علی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای و پیامدهای حسابداری دادگاهی قرار می‌گیرد.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف توسعه‌ای-کاربردی، از نظر ماهیت دست‌اول و از نظر ماهیت داده‌ها کیفی است. روش شناخت آن توصیفی و روش تحقیق پیمایشی با استدلال استقرایی (میدانی) در نظر گرفته شده و از نظر بعد زمانی گذشته‌نگر و از نظر طول مدت اجرا مقطعی است. روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده و برای تحلیل داده‌ها از نظریه داده‌بنیاد (دیانتی، ۱۳۹۴) استفاده شده است. رویه تحلیل داده‌ها شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی است. ابتدا با اتکا به روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد و تحلیل متون حاصل از مصاحبه‌های عمیق، این سه سطح کدگذاری انجام و در نهایت پارادایمی حسابداری دادگاهی توسعه داده می‌شود. کدگذاری فرآیندی نظام‌مند برای شناسایی و سامان‌دهی مقوله‌ها، ویژگی‌ها و ابعاد پنهان در داده‌هاست که توسط (استراوس و کوربین^۱، ۱۹۹۰) توسعه یافته است. در این پژوهش، برای تبیین مدل نظری حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک قلب، از کدگذاری نظری استفاده می‌شود. جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد، یعنی زمانی که مضامین مرتبط با موضوع پژوهش به‌صورت تکراری در اظهارات مشارکت‌کنندگان ظاهر شده و دیگر مفهوم جدیدی به آن‌ها افزوده نمی‌شود. به‌عنوان مثال، سؤال‌هایی از قبیل «به نظر شما حسابداری دادگاهی چگونه به قلب و ریسک‌های آن کمک می‌کند؟ به نظر شما چه عواملی باعث می‌شود که مسائل مربوط به قلب به حسابداران دادگاهی ارجاع داده شود؟ در تجربیات شما، چه مواردی بیشتر منجر به ارجاع به کارشناس رسمی شده است؟ به نظر شما چه راهبردهایی در حسابداری دادگاهی می‌توانند برای کاهش و قلب توسط افراد مؤثر باشند؟ به نظر شما چه چالش‌هایی در حوزه حسابداری دادگاهی وجود دارد که مانع اثربخشی قلب می‌شود؟ آیا ساختارهای سازمانی خاصی وجود دارد که تأثیرگذاری حسابداری دادگاهی بر قلب را بهبود می‌بخشد؟ چه مزایا و معایبی در اجرای حسابداری دادگاهی با رویکرد ریسک

¹. Strauss & Corbin

تقلب مشاهده کرده‌اید؟ اگر شما بخواهید مدلی برای حسابداری دادگاهی در جهت تقلب طراحی کنید، چه عناصر کلیدی را در نظر می‌گیرید؟» مطرح شده‌اند. جملات ارائه‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان ابتدا با کدگذاری باز تحلیل می‌شوند تا مقوله‌های اولیه (مفاهیم) شناسایی شوند، سپس در مرحله کدگذاری محوری، پیوندها و روابط میان این مقوله‌ها مشخص و ساختارمند می‌شوند و در نهایت، با کدگذاری انتخابی، یکپارچگی میان مقوله‌های اصلی و فرعی برقرار و چارچوب نظری منسجمی برای تبیین پدیده مورد مطالعه شکل می‌گیرد.

- جامعه و نمونه آماری تحقیق

نظریه‌پردازی داده‌بنیاد همچون سایر پژوهش‌های کیفی متکی بر تصورات یا نمایندگی آماری نمونه برای تعمیم‌پذیری داده‌ها و اصالت یافته‌ها نیست و معمولاً نمونه‌ها به صورت هدفمند انتخاب می‌شوند (اسپرینگر^۱، ۲۰۱۰). جامعه آماری این بخش شامل کارشناسان رسمی دادگاه است که دارای پروانه فعالیت و سابقه ۱۰ سال یا بیشتر هستند. روش نمونه‌گیری به صورت غیراحتمالی هدفمند/گلوله‌برفی است؛ یعنی خبرگان و کارشناسان رسمی دادگاه که در رشته حسابداری و حسابرسی تحصیل کرده‌اند و سابقه تحصیلی و عملی مرتبط داشته و شرایط تعریف‌شده برای جامعه آماری کیفی را دارند. حجم نمونه با روش اشباع نظری تعیین می‌شود؛ یعنی نمونه‌گیری تا جایی ادامه می‌یابد که اشباع نظری حاصل شود و جدولی برای ارائه آمار جمعیت‌شناختی خبرگان طراحی شده است.

¹. Springer

جدول (۱): آمار توصیفی مصاحبه شوندگان.

متغیر	توضیحات	تعداد	متغیر	توضیحات	تعداد
جنسیت	مرد	۲۰	سن	۴۰ تا ۵۰	۲
	زن	۰		۵۰ تا ۶۰	۱۲
تحصیلات	کارشناسی	۴		۶۰ سال به بالا	۶
	کارشناسی ارشد	۶	سابقه کار	۱۰ تا ۱۵	۲
	دکتر	۱۰		۲۰ تا ۲۵	۳
تخصص	حسابدار/ حسابرسی	۳		۲۵ سال به بالا	۱۵
	CPA	۱۱			
	حسابرسی	۳			
	مدیریت مالی	۳			
	مشاور مالیاتی	۳			

- روش تجزیه و تحلیل داده ها

روش تجزیه و تحلیل داده ها در این پژوهش بر اساس روش نظریه پردازی داده بنیاد در سه مرحله انجام می شود:

الف) تعیین سؤال های پژوهش.

ب) گردآوری داده ها تا رسیدن به مرحله اشباع (با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند).

ج) کدگذاری داده ها در سه مرحله برای شناسایی و استخراج مفاهیم و مقوله ها.

ابتدا از طریق مصاحبه های باز و گردآوری داده های کیفی از خبرگان (کارشناسان رسمی) حوزه حسابداری و مدیریت ریسک، به شناسایی مولفه ها و ابعاد اصلی موضوع پرداخته می شود. پس از تحلیل داده ها با استفاده از روش نظریه پردازی داده بنیاد، مقوله های مختلف شامل «شرایط علی»، «شرایط زمینه ای»، «شرایط مداخله گر»، «راهبردها» و «پیامدها» استخراج شده و در نهایت پارادایم تحقیق ارائه می شود. در این پژوهش از الگوی پارادایم (کوربین و استراوس، ۱۹۹۰) برای کدگذاری محوری استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده ها مطابق با روش نظریه داده بنیاد بعد از انجام مصاحبه در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی با استفاده از نرم افزار MAXQDA انجام شده است. همچنین در این پژوهش از دو روش بازبینی توسط مشارکت کنندگان و مرور خبرگان غیرشرکت کننده در

پژوهش (۵ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه) استفاده شده و پس از دریافت نظرات اصلاحی و مشاوره با استادان راهنما و مشاور، ویرایش لازم انجام و مدل نهایی ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، مصاحبه‌ها با تحلیل محتوای سطر به سطر، عبارت به عبارت و بررسی مفهوم کلی، تحلیل شدند و مفاهیم و مقولات بر اساس شباهت و اشتراکات کدهای باز استخراج گردید. به عنوان نمونه، در بخش شرایط علی، مواردی مانند "عدم اثربخشی حسابرسی داخلی و مستقل، سرایت اشتباه گزارش کارشناسی به هیئت‌های بعدی (۳، ۵، ۷ نفره)، رغبت اشخاص برای استفاده از حسابرسان کم تجربه، همراه کردن قاضی توسط کارشناس نادرست، حقوق دان بودن قاضی و عدم تخصص مالی، تخصصی بودن دعاوی و نیاز قاضی به گزارش کارشناسی جهت صدور رأی، گزارش کارشناسی مبنای صدور رأی، اعتماد قوه قضائیه به کارشناس، رسیدگی به شکایات فنی خارج از تخصص قاضی، انتخاب کارشناس بر اساس شناخت قاضی، ارجاع پرونده به فرد فاقد صلاحیت، تقویت سیستم ۲۰-۲۰ جهت توزیع عادلانه، عدم ایفای نقش سیستم قضائی و کانون در ارجاع عادلانه، عدم ارجاع پرونده‌ها بر اساس تخصص و ریسک، گرایش به رفتارهای متقلبانه در شرایط بحران، رباخواری و رشوه، سوءاستفاده از دارایی‌ها، مدرک سازی برای حسابرسان، ورشکستگی متقلبانه، تقلب در افزایش سرمایه، سوءمدیریت در تخصیص منابع، ضعف در تنظیم قراردادهای مالی، جعل در فاکتورها و گزارش‌های مالی، اختلاس، گزارشگری مالی متقلبانه، فساد مالی سازمان یافته، نیاز قاضی به دانستن حقیقت، کشف عمل مجرمانه، احقاق حق از طریق گزارش کارشناسی، نیاز به اظهارنظر تخصصی، بررسی اصالت مستندات و کشف تقلب در فاکتورها" از متن مصاحبه‌ها استخراج شدند. با تجمیع این موارد در کنار شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله گر، راهبردها و پیامدها، در مرحله کدگذاری محوری روابط میان مقولات شناسایی و در قالب یک الگوی منسجم سازمان دهی شد. تحلیل مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته نشان داد که پدیده «حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب» در بستری چندلایه شکل می گیرد و از خلال شش مؤلفه اصلی تبیین می شود. در این میان، شرایط علی منشأ شکل گیری پدیده را توضیح می دهند، مقوله محوری هسته مرکزی الگو را می سازد، شرایط زمینه ای بستر وقوع را مشخص می کند، شرایط مداخله گر بر شدت و جهت اثرگذاری ها تأثیر می گذارند، راهبردها نشان دهنده واکنش متخصصان برای مدیریت ریسک تقلب هستند و پیامدها نتایج این اقدامات

را در سطح قضائی، حرفه‌ای و مالی آشکار می‌سازند. سومین مرحله کدگذاری در روش نظریه داده بنیاد، کدگذاری انتخابی می‌باشد. این روش عبارت است از فراگرد انتخاب دسته-بندی اصلی، مرتبط کردن سیستماتیک آن با دیگر دسته‌بندی، تأیید اعتبار این روابط و تکمیل دسته‌بندی‌هایی که نیاز به اصلاح و توسعه دارند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶). مجموع این شش مؤلفه، چارچوب نظری پژوهش را در قالب یک الگوی منسجم تبیین می‌کند:

جدول (۲): کدگذاری محوری و انتخابی شرایط علی

شرایط علی						
کدهای انتخابی		کدهای محوری				
عوامل ساختاری و نهادی	ضعف در انتخاب کارشناسان	وابستگی دادگاه به کارشناسان	ضعف نظام قضائی در مدیریت پرونده‌های مالی	ضعف در نظارت و کنترل		
عوامل اقتصادی و اجتماعی			فشارهای اقتصادی و اجتماعی			
عوامل رفتاری و تخلف محور	نیاز به اثبات و کشف حقیقت	نقص در اسناد و مستندات	شیوع تقلب و فساد مالی	جعل و تحریف مدارک	تخلفات مدیریت مالی	افزایش رفتارهای غیراخلاقی

جدول (۳): کدگذاری محوری و انتخابی مقوله محوری

مقوله محوری					
کدهای انتخابی		کدهای محوری			
کارکردها و پیامدهای راهبردی حسابداری دادگاهی در نظام قضائی و اقتصادی	نیاز نظام قضائی به اظهار نظر قطعی و مستند توسط حسابدار دادگاهی	ضرورت وجود حسابداری دادگاهی در نظام قضائی	نقش حسابداری دادگاهی در کشف و پیشگیری از تقلب	تأثیر بر سلامت اقتصادی	اثربخشی گزارش کارشناسی بر تصمیمات قضائی
الزامات حرفه‌ای، تخصصی و توسعه‌ای حسابداری دادگاهی	استفاده از فناوری و ابزارهای نوین در حسابداری دادگاهی		ضرورت آموزش و توسعه حرفه‌ای	تخصص حسابدار دادگاهی در قوانین حقوقی و مدنی	الزام به داشتن تخصص، دانش قانونی و حرفه‌ای
ساختار نهادی، تعاملات و الگوهای بین‌المللی	نقش حسابداری دادگاهی در آمریکا و کشورهای توسعه یافته	وجود نهاد متخصص و مستقل حسابداری دادگاهی		تعامل سه‌جانبه (حسابدار-قاضی-وکیل)	

جدول (۴): کد گذاری محوری و انتخابی شرایط زمینه -

ای

زمینه ای				
کد انتخابی	کد محوری			
بسترهای مدیریتی، کنترلی و فناوریانه	طراحی سیستم های پیشگیرانه	استقرار واحد حسابرسی قوی	بهره گیری از فناوری های نوین	توسعه کنترل های داخلی و مدیریت ریسک
بسترهای حرفه ای، منابع انسانی و فرهنگی	افزایش انگیزه و نظارت	تشکیل فرهنگ سالم سازمانی و قضائی	استقرار نظام آموزشی، توسعه حرفه ای و ارزیابی	استقرار نیروی متخصص و مستقل
بسترهای ساختاری، نهادی و قانونی	ارتقای همکاری بین بخشی	تقویت نهادهای متخصص	فراهم سازی زیرساخت های لازم	توسعه چارچوب های قانونی و استانداردها

جدول (۵): کد گذاری محوری و انتخابی شرایط مداخله گر

شرایط مداخله گر					
کدهای انتخابی	کدهای محوری				
مداخله گره های ساختاری و نهادی	تأثیر گذاری نهادهای غیر قضائی (دخالت های سیاسی)	نبود الگوی یکپارچه	ناکافی بودن زیر ساخت ها	فقدان استانداردها و رویه های مدون (مدل های عملیاتی)	ضعف وضعیت سازمانی و عدم استقلال و حمایت از کارشناسان
مداخله گره های فرآیندی و حرفه ای	ناکارآمدی نیروی متخصص	ارجاع و صدور صلاحیت کارشناسان	ناکارآمدی فرایند انتخاب، ارجاع و صدور صلاحیت کارشناسان	ضعف در کیفیت فرآیند کارشناسی	ضعف در توسعه حرفه ای
مداخله گره های حقوقی، مالی و اخلاقی	گسترش فساد و رفتارهای غیر اخلاقی	ناکارآمدی نظام مجازات	ناکارآمدی مسائل مالی و حقوقی		

جدول (۶): کد گذاری محوری و انتخابی راهبردها

راهبردها				
کد انتخابی	کد محوری			
راهبردهای توسعه ظرفیت علمی، حرفه‌ای و نهادی	پایه گذاری رشته دانشگاهی حسابداری	توسعه زیرساخت‌های لازم	توسعه دانش و مهارت کارشناسان و قضات	
راهبردهای بهبود کیفیت و کارایی فرآیندهای تخصصی	بهبود فرآیندهای حسابداری و حسابرسی	استفاده از فناوری و تکنیک‌های نوین	انتخاب کارشناسان کارآمد توسط کانون و قضات	ارتقای کیفیت گزارش‌ها همکاری و کار تیمی
راهبردهای کنترلی، بازدارنده و پیشگیرانه	نظام مجازات مؤثر	ارزیابی مستمر کارشناسان توسط کانون	افزایش آگاهی عمومی و جلوگیری از تکرار تقلب	تقویت فرآیند تحقیق

جدول (۷): کد گذاری محوری و انتخابی پیامدها

پیامدها				
کدهای انتخابی	کدهای محوری			
پیامدهای قضائی و حاکمیتی	پیشگیری از تکرار تقلب	اثربخشی قضائی	تقویت نظام قضائی و اجرایی	افزایش شفافیت و عدالت قضائی
پیامدهای اقتصادی و اجتماعی	افزایش آگاهی و درک صحیح از جایگاه حسابداری دادگاهی	افزایش اعتماد عمومی و سرمایه گذاری	گسترش رشته حسابداری دادگاهی	کاهش ریسک تقلب
پیامدهای ساختاری، حرفه‌ای و سازمانی	کارآمدی زیرساخت‌ها	افزایش کارایی سازمانی	بهبود فرآیندهای سازمانی	توسعه ساختاری و حرفه‌ای حسابداری دادگاهی

در نهایت در این پژوهش، مدل پارادایمی برگرفته از کد گذاری انتخابی روش نظریه داده-بنیاد به صورت شکل ۱ ارائه می شود:

شکل (۱) مدل پیشنهادی پژوهش

با توجه به مدل نهایی پژوهش، تقلب در مرکز تبیین قرار دارد و حسابداری دادگاهی به‌عنوان راهکار اصلی در مدیریت ریسک تقلب و کاهش آثار آن عمل می‌کند. پیامدهای این مدل در سه سطح قابل مشاهده است: قضائی و حاکمیتی، شامل: افزایش شفافیت و عدالت قضائی، اثربخشی قضائی، تقویت نظام قضائی و اجرایی و پیشگیری از تکرار

تقلب؛ اقتصادی و اجتماعی، شامل: افزایش اعتماد عمومی و سرمایه‌گذاری، کاهش ریسک تقلب و افزایش آگاهی و درک صحیح از جایگاه حسابداری دادگاهی؛ و ساختاری، حرفه‌ای، و سازمانی، شامل: بهبود فرآیندهای سازمانی، افزایش کارایی سازمانی، کارآمدی زیرساخت‌ها، گسترش رشته حسابداری دادگاهی و توسعه ساختاری و حرفه‌ای حسابداری دادگاهی. در نتیجه، پیوند نظام قضائی و بازار سرمایه در این مدل، بر محور مدیریت ریسک تقلب و با نقش آفرینی حسابداری دادگاهی تبیین می‌شود.

اعتبار سنجی نظریه داده بنیاد

اعتبار و روایی در پژوهش‌های کیفی نیز اهمیت دارد و در این پژوهش با بازبینی مشارکت‌کنندگان و مرور ۵ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه، مدل نهایی تأیید شد؛ این موضوع با پژوهش (جانسون و کریستنسن^۱، ۲۰۰۸) و (کرسول^۲، ۲۰۱۲) هم‌سو است.

یافته‌های (محبی‌پورلری و شمس‌الدینی، ۱۴۰۴) درباره ضرورت آموزش تخصصی حسابداری دادگاهی با نتایج این پژوهش همخوانی دارد، زیرا در مدل حاضر نیز توسعه ظرفیت‌های علمی و تربیت نیروی انسانی متخصص از راهبردهای اصلی توسعه حسابداری دادگاهی است. همچنین نتایج پژوهش (منصوری و همکاران، ۱۴۰۴) درباره مؤلفه‌های سیستمی، اطلاعاتی، قانونی و آموزشی حسابداری دادگاهی با ابعاد ساختاری، نهادی و بسترهای قانونی و حرفه‌ای استخراج‌شده در این پژوهش هماهنگ است. از سوی دیگر، (تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳) با تأکید بر مدل بلوغ حسابداری دادگاهی و ابعاد منابع انسانی، فناوری اطلاعات و تضمین کیفیت خدمات، بر توسعه زیرساخت‌های حرفه‌ای تأکید کرده‌اند؛ این موضوع با راهبردهای بهبود کیفیت فرآیندهای تخصصی و بسترهای مدیریتی و فناوری در پژوهش حاضر هم‌سو است.

همچنین نتایج (مجبوری یزدی و همکاران، ۱۴۰۲) درباره نقش حسابداری دادگاهی در کشف تقلب و ارتقای عدالت و شفافیت اطلاعاتی با راهبردهای کنترلی و بازدارنده و پیامدهای قضائی و حاکمیتی این پژوهش همخوانی دارد. در همین راستا، (خانکی و همکاران، ۱۴۰۱) با استفاده از نظریه داده‌بنیاد به طراحی مدل حسابداری دادگاهی پرداخته‌اند که از نظر روش‌شناختی با پژوهش حاضر مشابه است؛ با این تفاوت که پژوهش حاضر بر مدیریت

^۱ Johnson & Christensen

^۲ Creswell

ریسک تقلب و پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه تمرکز دارد. در سطح بین‌المللی نیز نتایج (ایکوماپایی و آیانکوییا، ۲۰۲۵) درباره کاربرد هوش مصنوعی در شناسایی تقلب، (مردجونو و همکاران، ۲۰۲۴) درباره نقش سیستم کنترل داخلی در کاهش ریسک تقلب و (ویی و همکاران، ۲۰۲۱) درباره تأثیر سواد مالی بر توانایی تشخیص تقلب با تأکید این پژوهش بر توسعه دانش تخصصی و توانمندسازی منابع انسانی در حوزه حسابداری دادگاهی همسو است. هدف اصلی پژوهش، ارائه مدل حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب با تمرکز بر پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه است. اهداف فرعی شامل مقولات توضیح‌دهنده، شرایط علی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای و پیامدهای حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب می‌شود. از نظر کاربردی، این پژوهش می‌تواند برای سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران در پایه‌گذاری رشته دانشگاهی حسابداری دادگاهی و تشکیل کانون حسابداران دادگاهی متخصص و مستقل، برای کانون کارشناسان رسمی و سیستم قضائی در ارتقاء کیفی آزمون کارشناسان رسمی، معیار ارتقاء کارشناسان و توانمندسازی قضات، و برای کارشناسان رسمی و قضات، در افزایش اثربخشی گزارش‌های کارشناسی، ارتقاء جایگاه کارشناسان و صدور آراء شایسته و همچنین برای پژوهشگران آتی و دانشجویان حسابداری در ترغیب سیاست‌گذاران به پایه‌گذاری رشته دانشگاهی حسابداری دادگاهی و ارتقاء جایگاه حسابداری دادگاهی با انجام تحقیقات جدید مفید باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

موضوع پژوهش حاضر، حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب است که در ارتباط با حوزه‌های حسابداری، حسابرسی و نظام قضائی، به‌عنوان یک موضوع مهم و راهبردی مطرح شده است. پژوهش با هدف طراحی مدل پارادایمی حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب و تبیین نقش آن در ارتقای شفافیت و کارآمدی نظام قضائی و بازار سرمایه انجام گرفته است. همچنین، شناسایی مقولات تبیین‌کننده حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب و بررسی شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردهای مؤثر و پیامدهای این حوزه از اهداف کلیدی پژوهش است. نتایج پژوهش می‌تواند زمینه توسعه علمی و حرفه‌ای حسابداری دادگاهی را فراهم سازد و به سیاست‌گذاران و نهادهای قانون‌گذار در ایجاد رشته تخصصی حسابداری دادگاهی و نهادهای حرفه‌ای مرتبط کمک نماید. همچنین، یافته‌های تحقیق برای نظام قضائی، کارشناسان رسمی، قضات و پژوهشگران در

جهت ارتقای کیفیت رسیدگی به جرائم مالی، بهبود گزارش‌های کارشناسی، افزایش شفافیت و توسعه مطالعات آتی، قابل استفاده خواهد بود. یافته‌های اساسی پژوهش نشان می‌دهد که شرایط علی مؤثر بر شکل‌گیری حسابداری دادگاهی شامل ساختاری و نهادی، اقتصادی و اجتماعی، رفتاری و تخلف‌محور (مانند: ضعف نظام قضائی در مدیریت پرونده‌های مالی، ناکارآمدی کنترل‌های سنتی، افزایش منازعات مالی، شیوع تقلب و فساد مالی و نیاز دادگاه‌ها به اثبات و کشف حقیقت) هستند. این عوامل زمینه‌ساز توسعه حسابداری دادگاهی و نقش آن در مدیریت ریسک تقلب هستند. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های داخلی مانند (تشدیددی و سپاسی، ۱۳۹۷)، که بر نقش فرهنگ اخلاقی و سیستم‌های کنترلی در پیشگیری از تقلب تأکید داشتند، و (محمودی مقدم، معین‌الدین و حیرانی، ۱۳۹۷)، که فرصت را عامل اصلی بروز تقلب معرفی کردند، همخوانی دارد. همچنین، مطالعات خارجی مانند (دادا و جیمو^۱، ۲۰۲۰) و (اکین‌بواله، ادگی و فاکیل^۲، ۲۰۲۱) بر اهمیت خدمات پشتیبانی قضائی و حسابداری دادگاهی در کاهش جرائم مالی تأکید کرده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حسابداری دادگاهی به عنوان مقوله محوری نقش تعیین‌کننده‌ای در هدایت راهبردها و اقدامات مدیریت ریسک تقلب ایفا می‌کند. این مقوله شامل کارکردها و پیامدهای راهبردی حسابداری دادگاهی در نظام قضائی و اقتصادی، الزامات حرفه‌ای، تخصصی و توسعه‌ای حسابداری دادگاهی، ساختار نهادی، تعاملات و الگوهای بین‌المللی (مانند: تخصص حرفه‌ای حسابداران دادگاهی در قوانین حقوقی و مدنی، اثربخشی گزارش کارشناسی بر تصمیمات قضائی، اظهارنظر قطعی و مستند برای مراجع قضائی، نقش حسابدار دادگاهی در آمریکا و کشورهای توسعه‌یافته، وجود نهاد متخصص و مستقل حسابداری دادگاهی و استفاده از ابزارهای نوین تحلیلی) است. یافته‌ها با پژوهش‌های داخلی مانند (تفرشی و سلیمانی امیری، ۱۴۰۳) در زمینه مدل بلوغ حسابداری دادگاهی، (امینیان و تحریری، ۱۴۰۱) در خصوص کیفیت حسابداری دادگاهی و (خانکی و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۴۰۱) که نظارت‌های نهادی را مؤلفه‌ای کلیدی در توسعه حسابداری دادگاهی معرفی کرده‌اند، هم‌راستا است. مطالعات خارجی مانند (یانگ و لی^۳، ۲۰۲۰) و (کلاوریا و کاراسکو^۴، ۲۰۲۳) نیز بر نقش راهبردی

¹. Dada & Jimoh

². Akinbowale, Adegbe & Fakile

³. Yang & Lee

⁴. Claveria & Carrasco

حسابداری دادگاهی در مدیریت ریسک قلب و بهبود حاکمیت شرکتی تأکید داشته‌اند. نتایج پژوهش همچنین نشان می‌دهد که اثربخشی راهبردهای حسابداری دادگاهی تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر شامل مداخله‌گرهای ساختاری و نهادی، فرایندی و حرفه‌ای، حقوقی، مالی و اخلاقی (نظیر: نبود الگوی یکپارچه، ضعف وضعیت سازمانی و عدم استقلال و حمایت از کارشناسان، ناکارآمدی فرایند انتخاب، ارجاع و صدور صلاحیت کارشناسان، تأثیرگذاری نهادهای غیرقضائی، نبود استانداردهای حرفه‌ای مشخص، ناکارآمدی نیروی متخصص و ناکارآمدی نظام مجازات) قرار می‌گیرد که می‌توانند اثربخشی این راهبردها را کاهش دهند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های (پسندیده‌فرد، وادی‌زاده و سپاسی، ۱۳۹۲)، (نیانگا و ایرچوکو^۱، ۲۰۲۳)، (جون بی‌سوها و پارک و لی^۲، ۲۰۱۹) که بر اهمیت ترکیب اقدامات پیشگیرانه و بازدارنده در کنترل ریسک قلب تأکید داشته‌اند، همخوانی دارد. شرایط زمینه‌ای شناسایی‌شده نشان می‌دهد که توسعه حسابداری دادگاهی نیازمند فراهم‌سازی بسترهای مدیریتی، کنترلی، فناورانه، حرفه‌ای، منابع انسانی و فرهنگی، ساختاری، نهادی و قانونی مناسب مانند: استقرار نظام آموزشی، توسعه حرفه‌ای و ارزیابی، توسعه چارچوب‌های قانونی و استانداردها، تقویت نهادهای تخصصی، ارتقای همکاری بین بخشی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین از جمله هوش مصنوعی و تحلیل داده‌های بزرگ است که می‌تواند اجرای اثربخش حسابداری دادگاهی را تسهیل کند. این نتایج با پژوهش‌های (لیب‌زاده، حجازی، صالحی و هرمزی، ۱۴۰۰)، (ایکوماپایی و آیانکوییا، ۲۰۲۵) و (مردجونو و همکاران، ۲۰۲۴) که بر نقش فناوری و کلان‌داده در حسابداری دادگاهی تأکید کرده‌اند، همسو است. در نهایت، اجرای راهبردها و اقدامات حسابداری دادگاهی شامل توسعه ظرفیت علمی، حرفه‌ای و نهادی، راهبردهای بهبود کیفیت و کارایی فرایندهای تخصصی و راهبردهای کنترلی، بازدارنده و پیشگیرانه منجر به پیامدهای مثبت و گسترده می‌شود. کاهش ریسک و وقوع تقلب، افزایش شفافیت مالی و عدالت قضائی، اثربخشی قضائی، ارتقاء اعتماد عمومی و سرمایه‌گذاری از طریق افزایش آگاهی و درک صحیح از جایگاه حسابداری دادگاهی و به تبع آن توسعه ساختاری و حرفه‌ای حسابداری دادگاهی، از جمله مهم‌ترین پیامدهای

¹. Niyitegeka & Irechukwu

². Jun-Bisouha, Park & Lee

شناسایی شده در مدل نهایی پژوهش هستند. این نتایج با پژوهش‌های (مجبوری یزدی و همکاران، ۱۴۰۲)، (اوکویه و منبوگو^۱، ۲۰۲۰) و (ادیسینا، ارین، آجتونموبی، ایلوگو و آسیریوا^۲، ۲۰۲۰) که بر نقش حسابداری دادگاهی در پیشگیری و کشف مؤثر تقلب تأکید کرده‌اند، همخوانی دارد. در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک تقلب نقش اساسی در کاهش جرائم مالی، ارتقای شفافیت، افزایش اعتماد عمومی و بهبود عملکرد نظام قضائی و اقتصادی دارد. طراحی و استقرار یک مدل جامع حسابداری دادگاهی، همراه با توجه به شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر و اجرای راهبردهای مناسب، می‌تواند به مدیریت مؤثر ریسک تقلب و تحقق سلامت اقتصادی و قضائی در جامعه منجر شود. با توجه به ماهیت کیفی پژوهش و استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی، تعمیم‌پذیری یافته‌ها بیشتر در سطح مفهومی و نظری قابل طرح است. محدود بودن جامعه آماری به کارشناسان رسمی و حساب‌رسان ممکن است تعمیم نتایج به سایر حوزه‌ها و گروه‌های حرفه‌ای را با محدودیت همراه سازد. با این حال، به دلیل انتخاب مشارکت‌کنندگان متخصص و بهره‌گیری از اعتبارسنجی یافته‌های پژوهش، می‌تواند مبنایی مناسب برای مطالعات مشابه و توسعه حسابداری دادگاهی در بسترهای حرفه‌ای و قضائی کشور باشد. در پایان پیشنهاد می‌شود پژوهشگران به اعتبارسنجی مدل پژوهش در سایر جوامع و حوزه‌ها، بررسی نقش فناوری‌های نوین در توسعه حسابداری دادگاهی، مطالعه تطبیقی حسابداری دادگاهی در ایران و کشورهای توسعه‌یافته، بررسی تأثیر حسابداری دادگاهی بر اعتماد عمومی و سلامت اقتصادی، تمرکز بر ابعاد رفتاری و اخلاقی حسابداران دادگاهی بپردازند. پژوهش حاضر با تمرکز بر حسابداری دادگاهی و با محوریت مدیریت ریسک تقلب، به یکی از چالش‌های اساسی نظام‌های مالی و قضائی معاصر پرداخته است؛ چالشی که ریشه در گسترش تقلب‌های پیچیده، سازمان‌یافته و چندلایه دارد و کارآمدی سازوکارهای سنتی کشف و رسیدگی قضائی را با تردید مواجه ساخته است. حسابداری دادگاهی به‌عنوان پیونددهنده دانش مالی، حسابرسی، حقوق و دادرسی، نقش محوری در مدیریت ریسک تقلب ایفا می‌کند و با تقویت سازوکارهای مدیریت ریسک تقلب، پیوند میان نظام قضائی و بازار سرمایه را در جهت

¹. Okoye & Mbanugo

². Adesina, Erin, Ajetunmobi, Ilogho & Asiriwuwa

نظارت مؤثر و افزایش شفافیت معاملات بورسی تسهیل می‌کند. یافته‌های پژوهش نیز نشان می‌دهد که راهبردهای حسابداری دادگاهی تنها در صورتی اثربخش خواهند بود که نقش نهادهای حرفه‌ای، به‌ویژه کانون کارشناسان رسمی، به‌طور فعال و ساختارمند تقویت شود. راهبردهایی نظیر انتخاب کارشناسان کارآمد، ارزیابی مستمر عملکرد کارشناسان، توسعه آموزش‌های تخصصی و پایه‌گذاری رشته دانشگاهی حسابداری دادگاهی، بیانگر آن است که سرمایه انسانی و نظارت نهادی، ستون فقرات مدیریت ریسک قلب هستند. در این میان، کانون کارشناسان رسمی می‌تواند به‌عنوان نهاد تنظیم‌گر حرفه‌ای، نقش کلیدی در تضمین استقلال، صلاحیت و پاسخ‌گویی حسابداران دادگاهی ایفا کند. در نهایت، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که حسابداری دادگاهی با رویکرد مدیریت ریسک قلب، تنها یک ابزار فنی یا حمایتی برای دادگاه‌ها نیست، بلکه یک نظام نهادی و راهبردی است که موفقیت آن وابسته به تعامل مؤثر میان حسابداران دادگاهی، کانون کارشناسان رسمی، قضات و دادگاه‌ها می‌باشد. توسعه هدفمند این حرفه، همراه با اصلاح بسترهای نهادی و قانونی، می‌تواند گامی اساسی در جهت مقابله پایدار با تقلب‌های مالی و ارتقای کارآمدی نظام قضائی و اقتصادی کشور و به تبع آن سازمان بورس اوراق بهادار، محسوب شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در مقاله مستخرج از پایان‌نامه به شکل زیر باشد:

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی فرم مصاحبه، انجام مصاحبه و گردآوری داده‌ها،

تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله

نویسنده دوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش،

بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله

نویسنده سوم: استاد راهنمای پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر

پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله

نویسنده چهارم: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله
تعارض منافع
بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.
حامی مالی
این پژوهش هیچ کمک مالی خاصی از منابع تأمین مالی در بخشهای عمومی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.
سپاسگزاری
نویسندگان از تمام کسانی که در این پژوهش همکاری داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌کنند.

منابع

- اعتمادی، حسین؛ ادیبی، آزاده و سپاسی، سحر (۱۴۰۳). تبیین مدل قضاوت و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران بر مبنای اطلاعات حسابداری. *مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*، 17 (65)، ۲۹-۶۸.
<https://doi.org/10.22034/jse.2022.11999.1996>
امینیان، ابوالفضل و تحریری، آرش (۱۴۰۱). ارائه مدل کیفیت حسابداری دادگاهی در ایران بر اساس مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM). *فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، 11 (43)، ۲۵۳-۲۷۴.
https://www.ijfma.ir/article_19016.html
پسندیده‌فرد، فائزه؛ وادیزاده، کاظم و سپاسی، سحر (۱۳۹۲). شناسایی عوامل مؤثر بر گزارشگری مالی متقلبانه و نادرست با استفاده از روش فراترکیب. *فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری*، 5 (9)، ۳۰۱-۳۳۴.
<https://doi.org/10.29252/aapc.5.9.301>
تفرشی، زهره‌عباس و سلیمانی‌امیری، غلامرضا. (۱۴۰۳). مدل بلوغ حسابداری دادگاهی در ایران. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۱۴ (3)، ۱۴۳-۱۶۸.
<https://doi.org/10.22051/jera.2024.46894.3232>
تشدید، الهه و سپاسی، سحر (۱۳۹۷). ارائه الگوی پیشگیری و کنترل تقلب در ایران به روش نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان. *نشریه حسابداری مالی*، ۱۰ (40)، ۲۹-۵۰.
<https://qfaj.mobarakeh.iau.ir/article-1-1649-fa.html>
جلیلی، حبیب و پویان، ماندانا (۱۳۹۴). حسابداری دادگاهی. اولین همایش بین‌المللی حسابداری، حسابرسی، مدیریت و اقتصاد، اصفهان.

خانکی، علی محمد؛ فرزین فر، علی اکبر؛ صفری گرایلی، مهدی و عربزاده، میثم (۱۴۰۱). طراحی مدل حسابداری دادگاهی: تحلیل داده‌بنیاد و فرایند رتبه‌بندی تفسیری بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۹ (3)، ۵۴۶-۵۸۵.

<https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2022.337365.1008644>

خانکی، علی محمد؛ فرزین فر، علی اکبر؛ صفری گرایلی، مهدی و عربزاده، میثم (۱۴۰۲). ارزیابی ابعاد اکتشافی حسابداری دادگاهی: فرآیند دومرحله‌ای فازی پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۳ (3)، ۲۱۰-۱۸۹.

<https://doi.org/10.22051/jera.2023.41157.3034>

دانایی فرد، حسن و امامی، سیدمجتبی (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد. مطالعات مدیریت راهبردی، ۱ (2)، ۶۹-۹۷.

<https://doi.org/10.30497/smt.2007.104>

دیانتی‌دیلیمی، زهرا (1394). روش تحقیق در حسابداری. تهران: نشر عدالت نوین.

لیب‌زاده، محمدحسین؛ حجازی، رضوان؛ صالحی، الله کرم و هرمزی، فرشین (۱۴۰۰). نقش الگوواره تحکیم حسابداری دادگاهی در تغییر رویکرد افشای ریسک شرکت‌های بازار سرمایه: بسط نظریه همولوژی جهت نمادگرایی ادراک سرمایه‌گذاران. دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، ۱۴ (۵۰)، ۵۷-۷۶.

محمودی‌مقدم، احسان؛ معین‌الدین، محمود و حیرانی، فروغ (۱۳۹۷). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر احتمال بروز تقلب یا اعمال مجرمانه توسط حسابداران با استفاده از نظریه مثلث تقلب. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۷ (۲۵)، ۱۲۳-۱۳۸.

https://www.jmaak.ir/article_11770.html

محیاپورلری، معصومه و شمس‌الدینی، هیلدا. (۱۴۰۴). بررسی دیدگاه دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های استان کرمان در خصوص ضرورت آموزش حسابداری دادگاهی. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۵ (۱)، ۲۱۸-۱۸۷.

<https://doi.org/10.22051/jaasci.2025.47526.1863>

مجبوری‌یزدی، هدی؛ خلیفه‌سلطانی، سیداحمد و حجازی، رضوان (۱۴۰۲). تدوین مدل کشف تقلب در حسابداری دادگاهی. نشریه حسابداری دولتی، ۹ (۲)، ۱-۲۰.

<https://doi.org/10.30473/GAA.2023.66164.1624>

منصوری، مریم، قنبری، مهرداد، محمدی‌یارجانی، فروزان و سارویی، سمیه. (۱۴۰۴). ارائه الگوی حسابداری دادگاهی در بخش عمومی با روش دلفی فازی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، e23966.

<https://doi.org/10.22034/jmaak.2025.78050.4423>

یاری، ثریا؛ فلاح‌شمس، میرفیض؛ وکیلی‌فرد، حمیدرضا و زمردیان، غلامرضا (۱۴۰۴). تدوین مدل حمایت از سهام‌داران خرد مبتنی بر شاخص‌های جهانی با رویکرد داده‌بنیاد. مطالعات اقتصادی کاربردی ایران. ۲۳۸۷. <https://doi.org/10.22034/jse.2026.12609.2387>

References

- Abdul Aziz, A., Abdul Rahman, A., & Al-Dhaimesh, O. H. A. (2018). The effect of applying COSO-ERM model on reducing fraudulent financial reporting of commercial banks in Jordan. *Banks and Bank Systems*, 13(2), 107–115. [https://doi.org/10.21511/bbs.13\(2\).2018.09](https://doi.org/10.21511/bbs.13(2).2018.09)
- Adesina, K., Erin, O., Ajetunmobi, O., Ilogho, S., & Asiriwa, O. (2020). Does forensic audit influence fraud control? Evidence from Nigerian deposit money banks. *Banks and Bank Systems*, 15(2), 214–229. [https://doi.org/10.21511/bbs.15\(2\).2020.19](https://doi.org/10.21511/bbs.15(2).2020.19)
- Akinbowale, O. E., Adegbe, F. F., & Fakile, A. S. (2021). Forensic accounting and fraud prevention in the Nigerian public sector. *Journal of Financial Crime*, 28(2), 516–531. <https://doi.org/10.1108/JFC-08-2020-0155>
- Aminian, A., & Tahriri, A. (2022). Presenting a model of forensic accounting quality in Iran based on interpretive structural modeling (ISM). *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*, 11(43), 253–274. https://www.ijfma.ir/article_19016.html. (in Persian)
- Clavería, N. A., & Carrasco, G. A. (۲۰۲۲). Forensic accounting tools for fraud deterrence: A qualitative approach. *Journal of Financial Crime*, ۲۰(۲), ۸۴۰–۸۵۴. <https://doi.org/10.1108/JFC-00-۲۰۲۲-۰۳>
- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Free Press.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Pearson.
- Crumbley, D. L., Heitger, L. E., & Smith, G. S. (۲۰۱۱). *Forensic and investigative accounting* (۴th ed.). Chicago, IL: CCH.
- Danaeefard, H., & Emami, S. M. (2007). Strategies of qualitative research: A reflection on grounded theory. *Strategic Management Studies*, 1(2), 69–97. <https://doi.org/10.30497/smt.2007.104>. (in Persian)
- Dada, S. O., & Jimoh, F. B. (۲۰۲۰). Forensic accounting and financial crimes in Nigerian public sector. *Journal of Accounting and Taxation*, ۱۲(۴), ۱۱۸–۱۲۵. <https://doi.org/10.5۸۹۷/JAT۲۰۲۰.۰۴۱۷>
- Dianati Dailami, Z. (۲۰۱۵). *Research methods in accounting*. Tehran: Justice Novin Publishing. (in Persian)
- Etemadi, H., Adibi, A., & Sepasi, S. (2024). Explaining the model of investors' judgment and decision-making based on accounting information. *Iranian Journal of Applied Economic Studies*, 17(65), 29-68. <https://doi.org/10.22034/jse.2022.11999.1996> (in Persian)
- Hopwood, W. S., Leiner, J. J., & Young, G. R. (2008). *Forensic accounting*. McGraw-Hill/Irwin.
- Ikumapayi, O. J., & Ayankoya, B. B. (2025). AI powered forensic accounting: Leveraging machine learning for real-time fraud detection and prevention. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 6(2), 236–250. <https://doi.org/10.55248/gengpi.6.0225.0712>
- Jalili, H., & Pouyan, M. (2015). Forensic accounting. *Proceedings of the First International Conference on Accounting, Auditing, Management and Economics*, Isfahan, Iran. (in Persian)

- Johnson, B., & Christensen, L. (2008). Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches (3rd ed.). Sage.
- Jun-Bisouha, T., Park, J., & Lee, S. (۲۰۱۹). Integrating preventive and deterrent measures for effective fraud risk management: Evidence from corporate governance systems. *International Journal of Accounting & Information Management*, ۲۷(۴), ۶۲۳-۶۴۰.
- Khanaki, A. M., Farzinfar, A. A., Safari Graili, M., & Arabzadeh, M. (2022). Designing a forensic accounting model: Grounded theory analysis and interpretive ranking process. *Accounting and Auditing Reviews*, 29(3), 546-585.
<https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2022.337365.1008644> .(in Persian)
- Khanaki, A. M., Farzinfar, A. A., Safari Graili, M., & Arabzadeh, M. (2023). Evaluating exploratory dimensions of forensic accounting: A two-stage fuzzy process. *Empirical Research in Accounting*, 13(3), 189-210.
<https://doi.org/10.22051/jera.2023.41157.3034> .(in Persian)
- Kranacher, M.-J., Riley, R. A., & Wells, J. T. (2011). *Forensic Accounting and Fraud Examination*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Labibzadeh, M. H., Hejazi, R., Salehi, A. K., & Hormozi Nejad, F. (۲۰۲۱). The role of forensic accounting consolidation paradigm in changing the risk disclosure approach of capital market companies: Extending homology theory for investors' perception symbolism. *Financial Knowledge of Securities Analysis Quarterly*, ۱۴(۵۰), ۵۷-۷۶.(in Persian)
- Mahyapour Lori, M., & Shamsoddini, H. (۲۰۲۵). Investigating the views of students and professors regarding the necessity of forensic accounting education. *Accounting and Social Interests*, ۱۵(۱), ۱۸۷-۲۱۸.
<https://doi.org/۱۰.۲۲۰۵۱/jaasci.۲۰۲۵.۴۷۵۲۶.۱۸۶۳> .(in Persian)
- Majbourniyazdi, H., Khalifah Soltani, S. A., & Hejazi, R. (۲۰۲۳). Developing a fraud detection model in forensic accounting. *Government Accounting Journal*, ۹(۲), ۱-۲۰. <https://doi.org/۱۰.۳۰۴۷۳/GAA.۲۰۲۳.۶۶۱۶۴.۱۶۲۴> .(in Persian)
- Mansouri, M., Ghanbari, M., Mohammadi-Yarjani, F., & Sarouei, S. (2025). *Presenting a forensic accounting model in the public sector using the fuzzy Delphi method*. *Management Accounting and Auditing Knowledge*, Advance online publication, e23966.(in Persian)
<https://doi.org/10.22034/jmaak.2025.78050.4423> (in Persian)
- Mardjono, E. S., Suhartono, E., & Hariyadi, G. T. (۲۰۲۴). Does forensic accounting matter? Diagnosing fraud using the internal control system and big data on audit institutions in Indonesia. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, ۲۱, ۶۳۸-۶۵۵. <https://doi.org/۲۳۲۰۷.۲۰۲۴.۲۱.۵۳/۱۰.۳۷۳۹۴>
- Mohammadi Moghaddam, E., Moeinoddin, M., & Heirani, F. (۲۰۱۸). Identifying and ranking factors affecting the probability of fraud or criminal acts by accountants using the fraud triangle theory. *Management Accounting and Auditing Knowledge Quarterly*, ۷(۲۵), ۱۲۳-۱۳۸. (in Persian)
https://www.jmaak.ir/article_۱۱۷۷۰.html (in Persian)
- Nyakarimi, S. N., Kariuki, S. N., & Kariuki, P. W. (2020). Risk assessment and fraud prevention in banking sector. *The Journal of Social Sciences Research*, 6(1), 13-20. <https://doi.org/10.32861/jssr.61.13.20>

- Niyitegeka, J. P., & Irechukwu, N. (2023). Forensic accounting and fraud control in auditing firms in Kigali, Rwanda. *Journal of Finance and Accounting*, 7(10), 92–100. <https://doi.org/10.53819/81018102t4233>
- Okoye, K. R. E., & Mbanugo, C. I. (۲۰۲۰). Forensic accounting: A tool for fraud detection and prevention in public tertiary institutions in South East Nigeria. *European Journal of Education Studies*, ۷(۶), ۳۲۳–۳۳۸. <https://doi.org/۱۰.۴۶۸۲۷/ejes.v۷i۶.۳۱۴۸>
- Pasandideh Fard, F., Vadizadeh, K., & Sepasi, S. (2014). Applying a meta-synthesis qualitative approach to identify and investigate factors affecting financial reporting bias. *Iranian Journal of Value & Behavioral Accounting*, 5(9), 301–334. (in Persian) <https://doi.org/10.29252/aapc.5.9.301>
- Springer, D. W. (۲۰۱۰). *Qualitative research methods for the social sciences*. Springer Publishing.
- Strauss, A., & Corbin, J. (۱۹۹۰). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Tafreshi, Z. A., & Soleimani Amiri, G. (2024). The maturity model of forensic accounting in Iran. *Empirical Research in Accounting*, 14(3), 143–168. <https://doi.org/10.22051/jera.2024.46894.3232> (in Persian)
- Tashdidi, E., & Sepasi, S. (2018). Presenting a fraud prevention and control model in Iran using grounded theory approach. *Financial Accounting Journal*, 10(40), 29–50. (in Persian) <https://qfaj.mobarakeh.iau.ir/article-1-1649-fa.html> (in Persian)
- Wei, L., Peng, M., & Wu, W. (۲۰۲۱). Financial literacy and fraud detection: Evidence from China. *International Review of Economics & Finance*, ۷۶, ۴۷۸–۴۹۴. <https://doi.org/۱۰.۱۰۱۶/j.iref.۲۰۲۱.۰۶.۰۱۷>
- Yang, C. H., & Lee, K. C. (۲۰۲۰). Developing a strategy map for forensic accounting with fraud risk management: An integrated balanced scorecard-based decision model. *Evaluation and Program Planning*. <https://doi.org/۱۰.۱۰۱۶/j.evalprogplan.۲۰۲۰.۱۰۱۷۸۰>
- Yari, S., Fallah Shams, M. F., Vakilifard, H. R., & Zomorodian, G. (۲۰۲۶). Developing a model for supporting minority shareholders based on global indicators: A grounded theory approach. *Iranian Journal of Applied Economic Studies*. <https://doi.org/۱۰.۲۲۰۳۴/jse.۲۰۲۶.۱۲۶۰۹.۲۳۸۷> (in Persian)